

LOUIS ADAMIČ PRI »GLASU NARODA«

Raziskava potrjuje, da je Adamič bil pri slovenskem dnevniku »Glas naroda« v New Yorku od začetka leta 1914, in ugotavlja, da je delal v uredništvu tega lista med aprilom in decembrom leta 1916. Tedaj je objavil v »Glasu naroda« eno svojo črtico in dvanajst prevodov-priredb, od tega enajst leposlovnih del. Začetki ameriškega pisatelja Adamiča so torej slovenski.

L. Adamic did work for the Slovene New York daily *Glas naroda* from the beginning of 1914 and was active on its editorial board between April and December 1916. It was then that he published in the *Glas naroda* an original short story and twelve adaptations from English language, eleven of which were fictional. The literary beginnings of this American writer were, therefore, Slovene.

Izhodišče za raziskovanje Adamičevega dela pri slovenskem listu v Združenih državah so njegove izjave, ki jih je dal v avtobiografski knjigi *Smeh v džungli*.¹ Adamič je konec leta 1915 prispel v New York, se na silvestrovo seznanil z urednikom »Narodnega glasu« in mu obljubil, da bo za list opisal demonstracije ljubljanske mladine, pri katerih je sodeloval.

Na novega leta dan sem po dveh ali treh urah spanja napisal svojo zgodbo za »Narodni glas«; ko sem se naslednjega dne zglasil v uredništvu, me je urednik peljal k svojemu delodajalcu, izdajatelju časopisa, ter ga pregovoril, da mi je dal mesto v poštnem oddelku, edino delo, ki ga je bilo še mogoče dobiti pri časopisu. Tako sem prišel za pomagača poštnemu opravniku v uredništvu za osem dolarjev na teden. Zvijal in povezoval sem izvode časopisa, jih zlagal v poštne vreče in te vreče nosil po stopnicah iz drugega nadstropja ter jih nalagal na voziček pred vrati. Toda časopis — bil je dnevnik — je izhajal le v nakladi sedmih do osmih tisočev izvodov, zaradi česar me je delo pri odpošiljanju zaposlilo le po nekaj ur na dan. V ostalem času sem pomagal pri upravnih, pisal naslove, lepil znamke, pregledoval in urejeval dopise, izvrševal razna majhna naročila, polnil pisarjem črnilnike in opravljal razne druge podobne drobnjarije. V preostalem času sem pisal kratke vtise iz Novega Yorka, kakršen se je prikazoval mojim očem, in nekateri teh orisov so zagledali beli dan v časopisu.²

Zgodaj v letu 1916., ko se je moja angleščina toliko izboljšala, da sem mogel predstavljati v slovenščino običajne časopisne članke iz »New York Worlda«, ne

¹ Louis Adamic, *Laughing in the jungle*, New York—London 1932. V slovenščini: *Smeh v džungli*, prev. Stanko Leben, Ljubljana 1933. Sklicujem se povsod na slovensko izdajo.

² Prav tam, str. 82.

da bi mi bilo treba vsake pol minute brskati po slovarju, so me postavili za pomočnika Mr. Zemlarju v uredništvo »Narodnega glasa«. Poleg prestavljanja vesti in novic sem priobčeval tudi pisma, ki so jih delavci Bohunki pošiljali časopisu iz vseh krajev Združenih držav in ki so v njih popisovali delavske razmere v svojih krajih. /.../ Ni mi še bilo sedemnajst let, in biti pomočnik glavnega urednika je bilo po mojem mnenju nekaj, na kar sem mogel biti ponosen pri teh letih.³

Ko je bil »približno tri mesece pomočnik glavnega urednika in je prodaja časopisa začela izredno naglo padati in pojemati« (str. 120), je predlagal, da bi ga poslali na pot po Združenih državah. Obiskal bi slovenske naselbine, o njih pisal in nabiral nove naročnike. Poslali so ga na poskusno potovanje za en mesec v Pensilvanijo in Ohio.

Pridobil sem več sto novih naročnikov in dnevno sem za časopis napisal pismo, v katerem sem popisoval razmere v bohunških naselbinah. /.../ Ob koncu koncev pa tudi ta moj izlet časopisu ni bogve kaj zalegel. Pozno v letu 1916. je prenehal izhajati in ostal sem brez dela.⁴

Knjiga *Smeh v džungli* ima podnaslov »avtobiografija ameriškega izseljenca«, vendar je ne kaže sprejemati kot v vsaki podrobnosti zanesljivo. Nekoliko nas na to opozarja že avtor sam na začetku drugega dela knjige: »Imena nekaterih oseb, krajev in časopisov so v sledečih poglavjih spremenjena«,⁵ a bi se dalo tudi prvemu kaj oporeči, pa ne samo glede imen. Lista z naslovom »Narodov glas« tedaj ni bilo in tudi sicer ne, temveč gre za eno od avtorjevih zavestnih sprememb. Velja opozoriti, da tudi v angleškem izvirniku imenuje list s slovenskim naslovom in torej ne gre očitati prevajalcu površnosti.⁶

V istem letu, kot je izšel angleški izvirnik knjige *Smeh v džungli*, je objavil Mile Klopčič izčrpen informativen članek o Adamiču. Napisal ga je po pogovoru s pisateljem, ko je bil ta na obisku v domovini, in poslal dnevniku »Prosveta« v Chicago. Med drugim pravi, gotovo na podlagi Adamičevega pripovedovanja: »Sprva je dobil neko bore službo v ekspeditu ‚Glas naroda‘. Zavijal je časnike ter jih pomagal razpošiljati

³ Prav tam, str. 119.

⁴ Prav tam, str. 133.

⁵ Prav tam, str. 56.

⁶ Zanimivo je, da se je slovensko pisanje o Adamiču, kolikor se je sploh dotaknilo njegovega dela pri »Glasu naroda«, večkrat nekritično naslanjalo na izjave v *Smehu v džungli*. Tako najdemo vse od izida knjige naprej včasih trditve, da je Adamič delal v uredništvu »Narodnega glasu« in nehal, ko je list zamrl, čeprav je bilo že večkrat utrjeno, da se je list imenoval »Glas naroda«. Zmoto ponavlja npr. komentar k Adamičevemu izbranemu delu *Orel in korenine*, Ljubljana 1977, str. 144.

naročnikom širom Amerike. Kasneje je bil pomožni urednik, star 16 let.⁷ Kolikor vem, je tu prvič javno omenjen list, pri katerem je Adamič delal, s pravim naslovom, čeprav bi tudi Klopčič lahko nasedel trditvam v knjigi *Smeh v džungli*, saj jo je malo prej bral in o njej poročal.⁸

Čez čas je tudi »Glas naroda« sporočil, da je bil Adamič njegov sodelavec. V članku »Lojze Adamič«, ki je sicer napad na pisatelja ob njegovi knjigi *The native return*, pravi:

Lojzeta Adamiča poznamo izza trenutkov, ko je stopil na ameriška tla. To je bilo menda pred enaindvajsetimi leti. Tri leta smo delali ž njim ter smo se večkrat čudili njegovi vztrajnosti in želji po znanju. Kot mlad fant — otrok takorekoč — je prišel med nas in ko nas je nekega dne zapustil, smo polagoma pozabili nanj. Kaj je počel poznejša leta, skorogotovo razen njega nihče ne ve, kajti življenjepis, ki ga je objavil v knjigi »Smeh v džungli«, je skrajno netočen, posebno kar se tiče njegovega prvega razdobja v Ameriki.⁹

Znova se je »Glas naroda« spomnil svojega sodelavca, ko je slavil petdesetletnico izhajanja. K pregledu urednikov »Glasu naroda« je uredništvo med drugim vstavilo:

Od leta 1910, ko je Valjavec pustil uredniško mesto pri »G. N.«, so se uredniki zelo hitro menjavali, tako sta se pogosto med seboj zamenjala Terček in Potrato. Sredi takih prememb je bil leta 1916 urednik sedanji sloviti ameriški pisatelj Louis Adamič, ki pa je v decembru 1916 mesto pustil. Ravno tedaj se je Terček po »stavki« nekaj tednov vrnil na delo, je zopet postal urednik in na svojem mestu ostal do svoje smrti. V dneh, ko je bil Adamič urednik in pozneje ko je zopet Terček prevzel uredniško mesto, je prevzel mesto sourednika Ign. Hude 6. dec. 1916.¹⁰

Navedeni viri trdno izpričujejo, da je Adamič delal pri »Glasu naroda« v New Yorku od začetka 1914 do konca 1916, posebej v uredništvu leta 1916. Dejstvo je gotovo zanimivo, ker gre za Adamičeve publicistične začetke in še v slovenščini povrh, saj lahko domnevamo, da je kot uredniški delavec v list tudi pisal, posebej še, ker sam tako trdi. Zakaj je pojav kljub temu ostajal ob strani raziskav o Adamiču, se da razumeti, če vemo, da »Glasu naroda« za leta 1914—1916 v naših knjižnicah dolgo ni bilo. Šele po drugi vojni, točneje spomladi 1960 je Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani dobila od Ane Praček-Krasne v dar veliko

⁷ Mile Klopčič, Srečanja in pogovori s pisateljem Louisom Adamičem, *Prosveta* 1932, št. 145 in 160.

⁸ M. K-čič [Mile Klopčič], *Nov spis Louisa Adamiča*, *Jutro* 1932, št. 106.

⁹ *Glas naroda* 1934, št. 62.

¹⁰ *Glas naroda* 1943, št. 180, II. del.

količino slovenskega ameriškega časopisja, med drugim skoraj vse letnike »Glasu naroda«, vezane po eno leto ali po pol leta. Vendar vsi kosi niso bili najboljše ohranjeni. Nekateri so bili v takem stanju, da bi papir razpadel v drobir, če bi se ga dotikali. Večina pa je bila takrat uporabna, čeprav z veliko previdnostjo. Propadanje se je, žal, nadaljevalo in je danes le še kakšen kos toliko zdrav, da se sme brez škode listati. Prizadevanje knjižnice, da bi dobila denar za ozdravitev propadajočega papirja ali za preslikavo, še ni rodilo sadu. Zadeva pa je izredno važna in nujna, saj gre mestoma za unikate. Na Slovenskem je le tu in tam kakšna dvojica, v Združenih državah nekaj več.

Za »Bibliografijo rasprava, članaka i književnih radova«, ki jo izdaja Jugoslovanski leksikografski zavod v Zagrebu, smo spomladi 1961 pregledali vse letnike »Glasu naroda«, ki so se smeli uporabljati, in izpisali prispevke, ki so zanje prišli v poštev. Bibliografija je začela izhajati že leta 1956, tako da se je gradivo iz »Glasu naroda« moglo vanjo vključevati šele od sedme knjige (1963) naprej; zamujeno bo prišlo na vrsto v dodatkih. Spričo Adamičevih trditev v knjigi *Smeh v džungli* sem bil takrat še posebej pozoren, če so v »Glasu naroda« 1914—1916 kakšne sledi, ki bi jih potrjevale. Nabral sem nekaj izpiskov, a veliko ni bilo. Računal sem, da bom kdaj pozneje pregledal list znova, vendar, kot rečeno, to ni mogoče in ne kaže, da bo kmalu drugače. Tako se naloge lotevam z gradivom, nabranim pred dvema desetletjema.

»Glas naroda« sodi med takratne vodilne slovenske izseljske časnike v Združenih državah. Izhajal je kar 71 let, od 1893 do 1963, sprva tedensko, nato pogosteje, med 1903 in 1949 dnevno, vseskozi v New Yorku.¹¹ Veljal je za liberalno usmerjenega v primerjavi s klerikalnim, še danes živim »Amerikanskim Slovencem« (1891—), svobodomiselnim »Glasom svobode« (1902—1928) in socialističnim »Proletarcem« (1906—1952). Ustanovil ga je Franc Sakser in prva leta sam vodil, od leta 1906 prek Slovenskega tiskovnega društva.

Adamič je »Glas naroda« poznal že z doma.¹² Ko je konec leta 1913 pripotoval v New York, je dobil službo pri listu po posredovanju sorodnika Aloisa Škulja, ki je bil v službi pri Sakserjevi banki in pri upravi »Glasu naroda«; na začetku je pri Škulju tudi stanoval.¹³ Smemo verjeti, da je bilo približno tako, kot pripoveduje v *Smehu v džungli*: od skromnega pomožnega delavca je z marljivostjo, prizadevnostjo in bi-

¹¹ Jože Bajec, *Slovensko izseljsko časopisje 1891—1945*. Ljubljana 1980, str. 14—16.

¹² *Smeh v džungli*, str. 28.

¹³ France Adamič, *Adamičev rod*. Louis Adamič, Ljubljana 1981, str. 13, 17.

strostjo naglo napredoval do zahtevnejših opravil pri listu, celo do uredniških.

Kaj vse je za list storil kot urednik in pisec, je nemogoče zanesljivo in do podrobnosti razkriti. Ugotavljanje avtorskega deleža urednikov je tako kot pri drugih časnikih tudi pri »Glasu naroda« težavna stvar, rešljiva le v majhni meri. Svojih sestavkov skoraj niso podpisovali. Pripisovati jim moremo uvodnike, po tujih predlogah prirejene članke, vesti, načeloma pač vse anonimne prispevke. V »Glasu naroda« niti ni navedeno, kdo ga ureja. Kar vemo o urednikih, povzemamo iz jubilejnega članka,¹⁴ ki pa se ne spušča v delež posameznega urednika niti ni natančen glede časovne opredelitve. Tako ne moremo z ničemer podkrepiti Adamičevih izjav v *Smehu v džungli*, da je v listu opisoval svoje vtise o New Yorku, prevajal vesti in novice, prirejal dopise in drugo. Članke o demonstracijah v Ljubljani, ki naj bi ga napisal na novoletni dan 1914, v »Glasu naroda« ni, prav tako nisem naletel na njegova poročila z obiska pri slovenskih izseljencih leta 1916, ki naj bi jih listu pošiljal kar vsak dan.

Opazil sem le dva prispevka, pri katerih je bil Adamič gotovo udeležen. Gre za objavo odlomkov iz dveh pisem, ki mu jih je pisala od doma sestra Tončka. Prvi odlomek je iz pisma 16. septembra 1914, natisnjen v »Glasu naroda« 7. oktobra 1914, drugi, krajši, iz pisma 27. decembra 1915, pa 23. januarja 1915. V obeh govori o razmerah doma v prvem letu vojne, v prvem ga tudi prosi, naj jim pošilja »Glas naroda«. Oba dopisa sta objavljena glede pisca in prejemnika prikrito. Prejemnik je označen »Dragi brat« oz. »Dragi L.«, pisec »Tvoja sestra T.« oz. še to ne, kraj pa Spod. Blato pri Grosuplju oz. Grosuplje. Če vse pretehtamo skupaj, ne more biti dvoma, da gre za pismi sestre Tončke bratu Lojzetu. Adamičeve pismene zveze z domom so bile žive, vse dokler niso Združene države vstopile v vojno z Avstrijo 1. aprila 1917. Danes je ohranjeno le eno od pisem sestre Tončke (z dne 10. maja 1915), ki je bila glavni korespondent v imenu domačih, bratu Lojzetu. Bilo pa jih je dotlej vsaj že petnajst in gotovo kaj tudi pozneje.¹⁵

In to je vse, s čimer lahko ilustriram Adamičeve izjave o svojem časniškem delu pri »Glasu naroda« v letih 1914 do 1916.

Drugače pa je glede anonimnosti z leposlovjem. »Glas naroda« ga je objavljaval veliko: pesmi, kratko prozo, povesti in romane v nadaljevanjih,

¹⁴ Glas naroda 1943, št. 180, II. del.

¹⁵ Tine Kurent, Stiki Louisa Adamiča z rodbino od izselitve do prvega povratka v domovino. Louis Adamič, Ljubljana 1981, str. 60; isti, Pismo Louisa Adamiča sestri Tončki 7. oktobra 1926. SR 1981, str. 317.

izvirne in prevedene, potopise. Največ so ga ponatiskovali iz tiska »stare domovine«, ne da bi na to posebej opozarjali. Ker so večinoma navedli avtorjevo ime, kakor je bilo v predlogi, torej tudi psevdonim, se da od primera do primera ugotoviti, kaj je ponatis in z nekaj truda tudi od kod. Del leposlovja pa so prispevali ameriški Slovenci sami: tu in tam kakšno pesem ali prozo in precej prevodov. Kaj izvira iz njihovih rok, je spet razvidno iz avtorjevih ali prevajalčevih imen, če so seveda navedena. Nekaj pa je izšlo brez podpisa; ni rečeno, da so tudi to v celoti prispevali sami, saj so lahko ponatisnili anonimno besedilo, lahko je podpis hote ali nehote odpadel.

Večkrat je »ameriški« slovenski avtor oz. prevajalec uveden s pripombo »Za Glas naroda napisal« ali »prevedel« ali »priredil«. Temu sledi podpis (redkeje) ali začetnici imena in priimka pisca. V letih 1914 do 1916 — samo o teh govorim — se pogosto pojavljajo tele začetnice: F. R. D., J. T., G. P. in A. A. Z njimi so vselej prikriti ljudje, ki so delali v uredništvu »Glasu naroda«:¹⁶ Frank R. Drašler, Janez Trček (Terček), Gilbert Potrato in Alojzij Adamič, kot se je takrat podpisoval; šele v letu 1917, ko je vstopil v ameriško vojsko in dobil ameriško državljanstvo, je prevzel podpis Louis Adamic.¹⁷

Začetnici A. A., ki jih razrešujem v Alojzij Adamič, se javljajo samo v letu 1916 (letnik 24), in sicer pri tehle prispevkih:

James Hopper: »Pancho« Villa. Za G. N. priredil A. A. Št. 100 (18. aprila 1916);

Guy de Maupassant: Žival v ušesu. Za Glas naroda priredil A. A. Št. 108;

Guy de Maupassant: Naročilo. A. A. Št. 110;

Aleksander I. Kuprin: Vrt svete Device. A. A. Št. 116;

Guy de Maupassant: Grozna nesreča. Za Glas naroda priredil A. A. Št. 119;

Anton P. Čehov: Nedolžen krivec. A. A. Št. 122;

Stari cerkovník. Za G. N. spisal A. A. Št. 143 (19. junija 1916);

Guy de Maupassant: »Natakar, še eno pivo!« A. A. Št. 154;

Arkadij T. Averčenko: Njegov prijatelj. Za G. N. priredil A. A. Št. 197;

Sergej J. Jelpatjevski: Miluj me! Za Glas naroda priredil A. A. Št. 198;

Sergej Gusev-Orenburgski: Težko potovanje. Za G. N. priredil A. A. Št. 256;

Maksim Gorki: Neke jesenske noči. Za G. N. priredil A. A. Št. 258;

Józef Ignacy Kraszewski: Vstajajoči. Poljski roman. Za Glas naroda priredil A. A. Št. 283—289 (9. decembra 1916); ni dokončano.

Največ pozornosti vzbuja seveda spis *Stari cerkovník*, ker je objavljen kot izvirno delo in ker morda daje kakšen nov dokaz, da je A. A. res

¹⁶ Prim. Glas naroda 1943, št. 180, II. del.

¹⁷ Pojasnilo pisateljevega brata, prof. Franceta Adamiča.

Adamič. Sestavek je spominska črtica, pisana v prvi osebi, a tako, da se avtorjevo ime v nobeni zvezi ne izkaže. Sploh je edina oseba, ki ima svoje ime, stari Mežnarjev oče (cerkovnik). Zgodba je postavljena v vaško okolje, v okolico Ljubljane, nekam na Dolenjsko; kraj ni poimenovan. Blizu avtorjevega doma je podružnična cerkvena sv. Janeza Krstnika, ki jo oskrbuje Mežnarjev oče. To je nekako vse, kar je v črtici oprijemljivega glede lokacije, a dovolj, da je prof. France Adamič prepoznal okolje njihove domačije v zaselku Praproče, ki je del vasi Blato. Cerkev stoji kak kilometer od doma Adamičevih, spada k vasi Gatina. Glede cerkovnika pa sodi, da je pisec združil dve osebi: Jakoba (Martina) Možino (1848—1929) in njegovega očeta (umrl verjetno v času, ko se črtica dogaja).

Črtica se odvija nekaj let, približne časovne opredelitve ni. Avtor je sprva še šolar, nato odide v Ljubljano na gimnazijo in na kraju konča tretji razred; na drugem mestu v črtici pravi, da je v prvem razredu — napaka je nastala najbrž zaradi naglice pri pisanju. Adamič je res obiskoval v Ljubljani gimnazijo, in sicer v šolskih letih 1909/10 do 1911/12. Tretjega razreda pa ni končal; ob polletju je 10. februarja 1912 moral zaradi slabih redov izstopiti.¹⁸ V tem se črtica odmika od resnice. Podobno netočnost je zapisal Adamič tudi pozneje v knjigi *Smeh v džungli*, kjer pravi, da je bil izključen iz gimnazije na začetku četrtega razreda zaradi dijaških demonstracij, pri katerih je sodeloval.¹⁹ Mile Klopčič je ohranil pričevanje, da je imel Adamič v potnem listu zapisano pri izobrazbi ljudsko šolo in dva razreda gimnazije.²⁰

Osrednji lik črtice je Mežnarjev oče. Naslikan je do podrobnosti. Sprva se obeta, da bomo spoznali kmečki original Jurčičevega kova. Vendar ne. Nič velikega se ne zgodi, skrivnosti ni nobene, dogajanje, kolikor ga je, je zložno in skoraj idilično. A naj govori Adamič sam:

Stari cerkovnik
Za G. N. spisal A. A.

Tako se ga spominjam kot bi ga včeraj videl; in kadär se spomnim njegovega zvonjenja, ako je vse tiho, še čujem ubrane glasove, ki so prihajali iz zvonika naše vaške podružnice sv. Janeza.

Mežnarjev oče smo ga klicali. Pa ne samo mi otroci, temveč tudi starci, ki so nosili že šesti križ; le malo jih je bilo, ki so se ga upali klicati Mežnar.

Vsi smo ga spoštovali in ljubili. On je bil menda edini odraščän človek v naši okolici, ki ni imel na svetu sovražnika ali vsaj nasprotnika.

¹⁸ Gl. vpisnico II. drž. gimnazije v Ljubljani, 1911/12, razred III a — hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana.

¹⁹ *Smeh v džungli*, str. 33—35, 39.

²⁰ *Jutro* 1932, št. 106.

Če smo se otroci skregali in sporekli, pa smo si zagrozili: »Čakaj, bom pa Mežnarjevemu očetu povedal, pa te ne bodo pustili pod zvonik!«

Mežnarjev oče je bil zelo star mož, najstarejši za več ur naokoli. Enkrat je rekel, da je bil takrat star oseminsedemdeset let. Vsakemu se je prikupil, samo, da je z njim besedo spregovoril, ali pa, da ga je pogledal.

Izpod okroglega klobuka — ali šnebe, kot je sam imenoval svoje pokrivalo — so mu viseli na tilnik dolgi beli lasje, ki so bili na koncu nekoliko zakodrani kot bi se hoteli priviti k starčevi glavi.

Obrvi so mu bile tudi sive in košate. Pod njimi je pa bilo dvoje velikih in prijaznih oči, ki so se neprenehoma smejale. Še nikoli poprej ali poznej nisem videl takih oči.

Bil je gladko obrvit, in kadar je govoril, ali pa če se je smejal, se je pokazal dolg zob — edinec. Lica so bila še polna, le čelo je bilo nagrbančeno; otroci smo nekoč te grbe šteli in jih našteli osem velikih, ki so se raztezale po celem čelu, pa tri majhne, ki so bile le v sredi.

Ob delavnikih je nosil irhaste hlače, ki so bile že na par mestih zakrpane, visoke škornje do nadkolen, platneno srajco s širokim ovratnikom; če ni bilo vroče, je imel tudi telovnik in kamižolo. Iz levega žepa kamižole mu je vedno gledala pisana ruta; če pa kamižole ni nosil, pa iz hlačnega žepa.

Ob nedeljah, ko je šel k maši v farno cerkev, je imel tudi irhaste hlače, toda prazne hlače niso bile zakrpane. Nedeljski škornji so mu segali še višje nad kolena kot vsakdanji. Telovnik je bil zametast in malone od vrata do pasa je bila dolga vrsta svetlih gumbov. Pod vratom je imel pa zvito rdečo ruto, ki se je lepo vjemala z njegovim rdečim obrazom. Kamižolo je imel za nedeljo tudi drugo in iz žepa mu je ob nedeljah mahala še bolj pisana ruta.

Včasih so ga hoteli fantje podražiti: »Mežnarjev oče se grede ženit, pogledjte jih, pogledjte, no!«

Zasmejal se je, da se je pokazal edinec, potegnil ruto iz žepa, vdaril žnjo po zraku, da je poknilo, in nato potegnil preko ust in pod nosom, kjer so se mu nabirale kaplje.

K maši je ponavadi sam hodil; rekel je, da drugi prehitro bezlajo, njemu pa noge tega ne dopuščajo. Kvečjem kak otrok se mu je pridružil in ga spraševal to in ono. Kadar sem ga jaz dohitel, sva jo potem vedno skupaj sekala naprej.

Nekoč sem mu povedal, da bom šel v Ljubljano v šolo, pa da nič kaj rad ne grem.

»Le pojdi, le pojdi,« je rekel, »ti ne bo škodovalo! Boga zahvali, da moreš iti. Boš gospod, pa ti ne bo treba tako garat kot nam drugim. Boš videl, da bo prav zate!«

Nisem se mu upal razložiti, zakaj ne grem rad, sam me pa tudi ni vprašal.

Ako bi me vprašal, bi mu gotovo ne povedal vseh razlogov, namreč onega ne, da mi bo dolgčas po njem in po zvoniku.

Kolikokrat smo bili otroci pri njem pod zvonikom, ko je vlekel za vrv in zvonil poldne ali pa mračnico.

Ko je odzvonil, smo morali žnjim moliti; on je naprej, mi smo mu pa odgovarjali. Pa če ni kdo lepo rok držal, ali pa če se je oziral naokoli, pa mu je požugal.

Potem smo ga pa vpraševali, koliko je cerkev stara, koliko zvonovi, kdaj so zadnjič cerkev na novo pokrili ali pobelili itd. Vsakovrstna vprašanja smo mu stavili, on je pa odgovarjal in se nam smejal.

Včasih, pred velikimi prazniki, je šel v stolp in pritrkaval; nas ni pustil gori, češ, bo kateri dol padel.

Spodaj smo stali in poslušali ter se prepirali, kateri glas je tega ali onega zvonu.

Včasih je celo uro klenkal. Pa kako je klenkal! Ljudje so na pragih stali ali pa na polju pri delu prenehali in poslušali. Marsikateri gospodar je večkrat nevoljno pripomnil: »Mežnarjev oče pa danes ne misli nehati!« Jezilo ga je namreč, ker so tabrharij postajali.

Neki jeseni so me poslali v Ljubljano.

Ponavadi se študentki kremžijo, ko odhajajo od doma; jaz se nisem, ko me je mati poljubila in oče prijel za roko, češ, pojdi, enkrat se moraš takoalitato ločit. Hudo mi je bilo, da nisem mogel spraviti besede iz grla.

Šla sva po široki deželni cesti; oče mi je dajal nauke, kako se naj v mestu obnašam, da se naj pridno učim, ubogam in seveda tudi molim; jaz sem pa šel poleg njega in tiščal svoj jok.

Ravno sva došla do velikega hrasta, na katerega sem bogve kolikrat splezal in bogve koliko hlač strgal, ko se je oglasil zvon iz vaškega zvonika. Nikdar poprej se mi ni zdelo lepše kot takrat. Vstavil sem se in gledal nazaj proti cerkvi; zdelo se mi je, da vidim Mežnarjevega očeta vleči vrv, dasi je bila cerkev že pol ure oddaljena.

Stal sem in gledal skozi polumrak belo cerkev in poslušal Mežnarjevega očeta zvonjenje. Oče me je prijel za roko in vprašal, če sem kaj pozabil ali kaj.

Nisem mu odgovoril, temveč izpustil svoj jok, potem sem pa celo pot do postaje tulil. Oče me je vpraševal, kaj mi je na misel prišlo, da šele zdaj jokam, jaz sem mu pa v odgovor še bolj zatulil.

Prišli smo v Ljubljano in par dni nato sem pričel pohajati v šolo. Zjutraj, ko sem vstal, je v bližnji šentjakovski cerkvi vedno zvonilo sedem, vendar to ljubljansko zvonjenje mi ni popolnoma nič ugajalo; vedno sem mislil: zdajle so Mežnarjev oče pod zvonikom, pa vlečejo vrv, v zvoniku pa zvoni, da je kaj. Opoldne je zopet zvonilo, zvonovi so kar bučali, vendar meni ni polovico tako ugajalo kot — — — Zvečer ravnotako; trikrat na dan sem gotovo mislil na Mežnarjevega očeta.

Kadar sta bila dva dni skupaj, ali več, prosta, sem smel domov. Vedno sem šel prvi večer k Mežnarjevemu očetu pod zvonik in jih gledal, kako so vlekli vrv.

Vsakikrat sem se težko ločil, vendar jokal nisem več, ker so se mi drugi režali.

Tretje leto sem bil v šoli, ko je prišla mati nekaj dni pred godom sv. Janeza Krstnika v Ljubljano in mi dovolila, da pridem domov na žegnanje, če nimam preveč nalog. Šolsko leto se je bližalo koncu in takrat je največ ponavljanja in drugih takih prijetnih stvari; če bi se hotel, bi se lahko cele noči učil, pa ne bi nič preveč znal, pa vseeno sem mater zagotavljal, da vse znam in da nimam nikake naloge.

»No, pa pridi,« je rekla mati.

Koliko veselje! Mežnarjev oče bodo celo popoldne v soboto in celo jutro pritrkavali; pa ob žegnanjih so ponavadi še veliko lepše kot ob drugih prilikah!

Ob sobotih popoldne nismo imeli pouka; zato sem šel po kosilu naravnost na dolenski kolodvor — pa domov.

Mežnarjev oče je že pritrkaval. Hitro sem se preoblekel v ponošene hlače in brž k cerkvi.

Otroci so stali na pokopališču in gledali proti linam, odkoder so prihajali ubrani glasovi.

Jaz jih še skoro pogledal nisem, ker so bili vsi mlajši kot jaz, poleg tega sem bil pa še študent, in jo mahnil po stopnjicah v zvonik; prepričan sem bil, da mene — študenta — Mežnarjev oče ne bodo spodili doli.

Ni me videl, ko sem prišel, ker je imel hrbet obrnjen proti stopnjicam. Jaz ga pa tudi nisem ogovoril, temveč pustil, da ga ne bi zmotil.

To so doneli bronasti zvonovi!

Poslednjič je vdaril s kembeljem, potegnil ruto iz žepa in žnjo fliknil po zraku ter si obrisal pot s čela.

»Buzarada, je pa vroče! — Čisto me je zmatrало. — Star, star si, Mežnar, star ...« je mrmral sam s seboj.

»O, poglej ga, poglej, študenta!« se je začudil, ko me je zagledal. »Kaj si tudi ti prišel na žegnanje? No, je že prav! Kako pa v šoli? — Pa vzrastel si; zdaj si v prvi, ali ne?«

»Da,« sem mu odgovoril.
 »Kajne v Ljubljani lepše zvone?«
 »O ne, naši zvonovi imajo veliko lepše glasove, pa v Ljubljani ga tudi ni, ki bi tako znal kot vi.«
 Dobro se mu je zdelo.
 »Pa dolgo ne bom mogel; me že v križu daje, pa noge so postale trde, noge. — Mogoče je to zadnje žegnanje...«
 »Kaj še, oče, še boste klenkali, še!«
 »E, ne bom, ne bom dolgo; pa saj je že tudi čas, da se enkrat spravim z zemlje. — Pojdi, pojdi, greva dol; moram še sveče v cerkvi nastaviti, pa rože in prah moram pobrisat.«
 Molče sva šla doli; jaz naprej, on pa za menoj. Pri vsaki drugi stopnici, ko je stopil z desno nogo, je zastokal.
 »Star, star sem!«

*

Drugo jutro ob devetih je že zopet pritrkaval. Pod hruško smo stali in poslušali in čakali, da bo nehal, toda to nismo želeli.

Nahal je in takrat je bil čas, da smo šli k cerkvi.

Jaz sem šel sam v zvonik; skrivaj, da me ni kdo videl. Mežnarjevega očeta ni bilo gori; je bil v zakristiji in oblačil gospoda.

Prišel je gori, stokaje in zdihovaje »star, star...«, da je vkup pozvonil z malim zvonom.

Vprašal sem ga, če smem ostati gori.

»O, le ostane, saj bom jaz tudi; zdaj ne morem več trikrat med mašo gor hodit. Le ostani, pa beri, saj imaš bukvice, ne?«

»Imam,« sem mu odgovoril in se vsedel na tram, ki je gledal iz zidovja.

On je pa s svojo pisano ruto pregrnil vrhno stopnico in se vsedel ter potegnol molek iz žepa.

»V imenu...«

/S/lišal sem ga, da je nekaj časa šepetal molitev, toda glava mu je vedno bolj lezla na prsa in se končno prislonil na steno. Zaspal je.

Bogve kaj je sanjal, Mogoče o zvonovih, ali bogve o čem? Sanjal pa je, to sem videl, da je semintja premaknil ustnici in trenil z roko ali ramo.

Iz cerkve se je slišalo petje; mogoče je je slišal in mu je ugajalo? Mogoče je sanjal o svoji ženi, hčerki, sinu in vnuku, ki so ležali spodaj na pokopališču? Mogoče o svoji starosti, o svojem križu in o nogi; mogoče o svoji...?

V cerkvi je pozvončkalo; nisem vedel, ali je darovanje ali kaj. Pozvončkalo je vdrugeč; bilo je že povzdigovanje. Mežnarjev oče pa dremljejo!

»Oče, oče,« sem ga klical, »povzdigovanje je; pozvoniti boste morali!«

»Kaj, kaj?« se je dramil.

»Povzdigovanje je, oče; pozvoniti boste morali,« sem mu vdrugeč povedal; in v cerkvi je že odzvončkalo.

»Oh, za božjo voljo, zaspal sem,« je dejal in vstaval in otrkoval svojo ruto.

»Kakšna sramota!«

Prijel je za vrv malega zvonu in dvakrat potegnol, malo ponehal, pa zopet potegnol.

»Pa je že dolgo, ko je bilo povzdigovanje; kaj bodo gospod rekli?« je vprašal v skrbeh.

Potolažil sem ga, da ravnokar, toda on je venomer gonil, da ga taka sramota še ni doletela.

»Star, star je Mežnarjev oče; zaspil, kjer je. To je dobro, da si bil ti tu gori. — Zdaj se pa ne smem vsest, bi mogoče spet zadremal. — Sram me je, pa prav zares me je sram. — Enkrat bom pa za vedno zadremal; pa še kmalu. — Starost me bo vzela. — Le vrjemi mi, da me danes leto ne bo več.«

»Ne govorite vendar tako, saj ste še močni in zdravi,« sem ga tolažil in se bal, da se ne bi vresničilo.

»Boš videl!«

*

Zvečer sem se vračal v Ljubljano.

Iz lin so prihajali zopet glasovi zvonov, toda niso bili več tako ubrani, ampak tresli so se; vsaj tako se mi je dozdevalo.

»Boš videl!«

Štirinajst dni pozneje sem prišel na velike počitnice in so mi povedali, da je stari Mežnarjev oče umrl.

Prav je imel starček, ko je rekel:

»Boš videl!«

Stari cerkovnik je bil prvi človek, za katerim sem žaloval.

Črtica ni dognana, očitati bi ji mogli vsaj razvlečenost, a sodi med najboljše, kar je tedaj izvirnega natisnil »Glas naroda«. Izkazuje sposobnost za bistro opazovanje, jasno in logično podajanje, osebno čustveno prizadetost in iskrenost, pa tudi spomin na otroštvo in navezanost na daljnji dom, kar je ena najbolj značilnih potez slovenskih izseljenskih pisateljev. Adamič pritegne in prepriča s svojo preprosto navezanostjo na prikupnega starca, ki se skozi črtico stopnjuje, tako da na koncu verjamemo v avtorjevo žalost, ko cerkovnik umre. Pripovedovanje je presenetljivo tekoče, kot da je avtor že več pisatelj. Jezik ni neoporečen, vendar boljši kot v sestavkih drugih pri »Glasu naroda«. Narečno je le rahlo obarvan (npr. tabrhhar, šneba, mračnica, klenkati). Drobní spodrsaljaji gredo na račun hitrega pisanja za dnevnik, nekaj je zagrešila tudi tiskarna.

Za slovensko leposlovje v »Glasu naroda« 1914—1916 velja, da je večinoma ponatisnjeno iz časopisja in knjig »stare domovine«, ne velja pa to za prevode. V letih 1914 in 1915 je približno polovica prevodov ponatisnjena, v letu 1916 občutno manj. Mogoče je bil vzrok v tem, da zaradi vojne ni bilo običajnega dotoka tiska iz Evrope in so morali vedno več prevajati sami. Le izjemoma so se prevajalci podpisovali s celim imenom in priimkom, večinoma le z začetnicami. Bili so to Potrato, Drašler, zlasti pogosto Trček, Adamič ter nepojasnjena Z. N. in * * *. Kadar je prevajalec anonimen, menim, da je prevod ponatisnjen; trditev opiram na nekatere preizkuse.

Pregled avtorjev, ki so jih prevajali, ne izkazuje kakšne smotrne prevajalske politike. Prevladujejo ruski in francoski pisatelji od srede prejšnjega stoletja naprej, tu in tam se pojavi kakšen Čeh, Poljak, Anglež, Amerikanec, Danec, Nemec, Avstrijec, Finec. Najpogosteje so segali po Maupassantu (Trček in Adamič) in Gorkem (Drašler). Največ je kratkih proznih besedil, primernih za objavo v eni številki dnevnika, nekaj pa je tudi romanov ali povesti, ki so izhajale v nadaljevanjih. Marljivi Trček se je npr. lotil tehle večjih del: Eugène Sue, Skrivnosti Pariza (1914) in Večni žid (1916); Bertha Suttner, Doli z orožjem! (1914) in Otroci Marte (1916); Alphonse Daudet, Jack (1915) in Sapho (1916);

Émile Zola, *Poplava* (1916); Józef Ignacy Kraszewski, *Umirajoči* (1916); Jules Goncourt, René Mauperin (1916—7). Gilbert Potrato je priredil romane: Jens Peter Jacobsen, Marija Grubbe (1915); Robert Buchanan, *Senca meča* (1915); Prévost, *Manon Lescaut in Chevalier Desgrieux* (1915). Adamič je prirejal le roman *Vstajajoči* J. Kraszewskega, a še tega ne do kraja.

Glede prevodov, narejenih nalašč za »Glas naroda«, je treba najprej reči, da gre bržkone vselej za priredbe, tudi tedaj, ko je zapisano »prevedel« ali »poslovenil« ali pa sploh ni pripombe, temveč le »prevajalčev« podpis oz. njegovi začetnici. Tudi če bi hoteli, vselej ne bi mogli delati po izvirnikih, toliko jezikov le niso obvladali, ne Adamič ne drugi. Menim celo, da so segali kar po angleških prevodih v ameriškem tisku; s katerimi knjigami ali časopisjem so si pomagali, v Ljubljani ni mogoče raziskati. Domnevam dalje še, da so se glede izbora pisateljev zanesli na izkušnje in okus ameriških zgledov. Delavcev v uredništvu je bilo malo, zunanjih sodelavcev skoraj nič, dnevnik s po štirimi do osmimi velikimi stranmi pa je zahteval količino in hitrost. Prevedeno leposlovje je polnilo le del lista, preostalo so dnevna politika, članki, vesti, poročila, dopisi in drugo, kar vse so morali iz dneva v dan pripravljati. Kje naj bi dobili čas in moč izbirati iz svetovne književnosti najbolj primerna dela za svoje bralce? Če tako razumemo razmere in delo pri »Glasu naroda«, se brez škode smemo odreči vsebinski, stilni ali jezikovni analizi prevodov tako ob primerjavi z ameriškimi predlogami, če bi jih imeli, in še bolj z izvirniki. V zvezi z Adamičem naj zadoščajo že navedeni bibliografski podatki, ki izkazujejo avtorja, naslov in čas objave.²¹

Adamič je bil poleg Trčka edini »prevajalec« »Glasu naroda« leta 1916. Prvi njegov prirejeni prispevek je članek o sodobnem mehiškem revolucionarju Franciscu Villi, vsi drugi so leposlovne narave. Pri osmih je posebej rečeno, da so prirejeni, a bi mogli isto zapisati tudi pri ostalih štirih. Deset besedil so črtice. Edino daljše delo, ki se ga je Adamič lotil, je njegova zadnja priredba za »Glas naroda«, roman »Vstajajoči« plodovitega poljskega romantika Kraszewskega. Prirejal ga je sproti, a ne končal. Z osmim nadaljevanjem roman preneha brez uredniškega pojasnila, zakaj; kdo drug Adamičevega dela ni nadaljeval.

²¹ Da s tem Adamiču ne delam krivice, me prepričuje tudi raziskava Jerneje Petrič, Adamičevo prevajanje slovenskih umetnostnih del v angleščino, SR 1978, str. 417—441 (ponatis v knjigi: J. Petrič, *Svetovi Louisa Adamiča*, Ljubljana 1981, str. 7—48). Njena analiza nekaterih prevodov je pokazala, da se je Adamič večkrat odmaknil od izvirnika: včasih ga je okrajšal, včasih ni zadel odtenkov, včasih je skrivil smisel ipd. Kaj bi podoben pretres dal šele v naših primerih, si lahko mislimo.

Po 9. decembru 1916 ni v »Glasu naroda« najti nič takega, kar bi se moglo pripisati Adamiču. Okoli tega dne je znenada odšel od lista. Kaj je bilo vzrok, iz razpoložljivih virov ni čisto jasno. Čutiti je, da je storil nekaj narobe, mogoče v zvezi z denarjem. Zamera je bila velika. Prestopek so mu oponesli čez več let, ko je bil Adamič že priznan ameriški pisatelj. Anonimni članek »Lojzetu Adamiču« mu med drugim očita nehvaležnost, neodkritosrčnost, da je leta 1916 strahopetno pobegnil iz slovenske javnosti ter si poiskal zavetje v ameriški vojski, ki je »prosto-voljcem dobrohotno odpuščala in pozabljala grehe.«²² Netaktni in grobi napad je sprožila Adamičeva izjava ob atentatu na kralja Aleksandra, češ da je z njegovo smrtjo odšel s sveta eden največjih gangsterjev Balkana.

Naj je bil Adamičev prestopek pri »Glasu naroda« večji ali manjši, dejstvo ostaja, da je leta 1916 v njegovem uredništvu delal. Za trdno je izpričano, da je zanj napisal izvirno črtico ter priredil deset črtic, del romana in en daljši članek, medtem ko ni bilo mogoče dognati nobenega njegovega spisa, o katerih sam v *Smehu v džungli* vsaj malo konkretnije govori. Presenetljivo pa je, da se v isti knjigi ni spomnil nobenega prispevka, ki mu ga sedaj pripisujemo, niti svoje črtice ne. Kar je dognanega, je izšlo med 18. aprilom in 9. decembrom 1916. Približno v tem času je bil Adamič sourednik ali urednik newyorškega dnevnika »Glas naroda«. Pred tem, od začetka leta 1914 je opravljal za list drugačne, neuredniške posle.

Izpričana bera je dovoljšna za spoznanje, da je Adamič začel svoje pisanje kot slovenski časnikar v Združenih državah in da je tudi njegov pisateljski začetek bil slovenski.²³ Kako in kaj bi bilo z njim, če bi ostal pri slovenskem listu in nadaljeval, kot je začel, se da razpredati. Gotovo

²² Glas naroda 1934, št. 242. Pisec članka je bil ali urednik Janez Trček ali upravnik Louis Benedik: oba sta bila pri listu že leta 1916. — Prim. tudi knjigo: Andrej Kobal, Svetovni popotnik pripoveduje, I, Gorica 1975, str. 185. Po pripovedovanju Trčka, ki je bil baje porok za Adamiča in nato tudi plačnik, je šlo za 300 dolarjev. Ker se druge tamkajšnje Trčkove trditve o Adamiču ne ujemajo z resnico, kakršno poznamo, je zelo dvomljivo, če smemo verjeti vsaj to.

²³ V avtobiografskem *Smehu v džungli* se je Adamič spominjal, da je »nekoč v Ljubljani prinesel profesorju prirodopisja lasten sestavek, ki se mu je zdel tako posrečen, da ga je izročil mladinskemu časopisu, ki ga je natisnil« (str. 81). Spis bi mogel iziti med jesenjo 1909 in pomladjo 1912, ko je bil Adamič v gimnaziji; prirodopis ga je učil ves čas prof. Gvido Sajovic. Če so spis res natisnili, bi veljal za Adamičev prvi nastop v tisku, vendar bi ga bržkone ne mogli šteti tudi za začetek njegovega pisateljevanja. Kot drobno zanimivost omenjam po sporočilu prof. Franceta Adamiča, da je »Alojzij Adamič, dijak v Ljubljani« natisnjen decembra 1910 med uspešnimi reševalci ugank v »Vrtcu« (str. 200) in »Angeljčku« (str. 190, 191).

ne bi dosegel tega, kar je čez čas kot ameriški književnik. Po petletnem molku se je namreč znova pojavil, sedaj kot prevajalec iz slovenščine in srbohrvaščine v angleščino in kot ameriški pisatelj.

SUMMARY

Verification has been made of Adamic's assertions (in his book *Laughing in the Jungle*, 1952) concerning his work for a New York Slovene daily newspaper whose name he reports to have been *Narodov glas*. The facts are the following: The name of the newspaper was *Glas naroda*; it was published in 1893 through 1963. Adamic worked for the newspaper during his first three years in the United States (1914—1916). His work for the newspaper was, according to his own words, the writing of articles, translation of news and reports from English, editing of sent-in materials and, in 1916, a short-term job as editor-in-chief; but the newspaper contains no such contribution that could be ascribed to Adamic with any certainty. However, between April 18 and December 9 of 1916, thirteen items were printed by the *Glas naroda* which were signed by A. A., initials which Adamic does not mention in his book. These contributions are an original short story (*Stari cerkovenik*), an adaptation of a longer article from English, and prose pieces reworked from English translations: the beginning of a novel (J. I. Kraszewski's *Vstajajoči*) and ten short stories by Russian and French authors (Averchenko, Chekhov, Gorky, Kuprin, Maupassant, and others). Considering the content of the short story and certain testimonies to the effect that Adamic was a member of the *Glas naroda*'s editorial board in 1916, the initials A. A. certainly stand for Alojz Adamič, the name he used to use at that time (he adopted the name Louis Adamic only in 1917). In about the same time he was also editor or coeditor of the daily. These articles are Adamic's first firmly documented publications; his next publications appear towards the end of 1921, but written in English. The American writer Louis Adamic, then, began his career as a Slovene journalist, editor, translator-adapter from English, and writer.